

OM FORENING FOR BOGHAANDVÆRKS TILBLIVELSE OG FØRSTE LEVEAAR

OM en Plan føres igennem, om en ny Tanke slaar an beror paa Planens, Tankens indre Sandhed, paa den Mandskraft, der bærer den frem, paa Tidsforhold og ydre Omstændigheder, der skaber den rette Temperatur og andre Vækstbetingelser.

Disse ydre Tidsforhold var midt i Firserne gunstige for Dannelsen af Forening for Boghaandværk. Dansk Aands- og Kunstliv stod i en Grøde som maaske ingen Sinde tilforn. Vor Kunst havde endelig emanciperet sig fra Tresernes Epigonvælde, havde samlet sig efter Nederlaget i Paris 1878, bares nu frem af Navne, der alt gav Genlyd langt ud over Landets Grænser. Dansk Videnskab stod i en ny Blomstringsperiode; Aandsvidenskabernes Tilegnelse og Naturvidenskabernes Metoder havde virket befrugtende paa Historieforskning, Sprogvidenskab og Filosofi. Gennembrudets Mænd fra Halvfjerdserne stod endnu i deres fulde Kraft, et nyt Slægtled af højtbegavede Forfattere var i Begreb med at rykke ind i Geledet; hver Jul bragte os mindst et nyt Mesterværk oppe fra Norge.

Des mærkeligere var det, at denne rige Grøde i vor Bogavl og Kunst ikke satte sig Spor i Litteraturens og Reproduktionskunstens ydre Vehikel, den trykte Bog. Der syntes ganske at mangle Sans for Bogen som Kunstværk. Hvis Tidens Bogfremstilling var baaret af en Idé, turde det maaske være den, at opnaa sit Resultat med Anvendelse af de færrest mulige Midler. Denne den tekniske Økonomis Lov har sikkert ogsaa æstetisk Værdi. Men naar den som da drives til Yderlighed med Benyttelse af den spinklest mulige Type med den blegest mulige Trykfarve, naar stereotyperede Skriftstøberornamenter træder i Stedet for den selvstændige Dekorationskunst, naar den frie Papirrand indskrænkes til det nødtørftigste for at presse den mest mulige Sats ind i Trykkolumnen, saa er man ude i Karikaturen af en i og for sig berettiget Tanke. Og her er Tale om Tidens mest soignerede Frembringelser. Men overhovedet var Bog-satskunsten i Forfald, og noget lignende gjaldt om Bogindbindingskunsten, bortset fra den voksende Masseproduktion af billige Shirtingsbind.

Det vilde nu lyde kønt efter berømte Mønstre at skrive, »at den længe ulmende Misfornøjelse med denne Tilstand maatte til sidst give sig Udslag o. s. v.« Men det vilde ikke være historisk Sandhed. Der var saamænd ikke en Kat, der lukkede »Politiken« op den 26. December 1884, som havde Mistanke om, at nu skulde man til at være fortvivlet over »Vore Bøgers Udstyrelse«. Men der fik vi det at vide. Thi dette stilfærdige Andenjuledags-Nummer bragte under

den citerede Titel en Artikel af Xylograf F. Hendriksen, som ikke lod Sten paa Sten blive staaende af Datidens danske Boghaandværk. Han lastede Bogsidens magre, blegsottige Udseende, han sammenlignede den virkningsfuldt med tidligere, formentlig mindre fremskredne Slægtleds Arbejder. Han kritiserede Bogens Anordning, Forholdet mellem Kolumne og Papirflade, Forholdet mellem Bogprydelse, Illustration og Tekstsats, Titelsiderne. Han rettede endelig et voldsomt Angreb mod »Pragtbindene«, de forgyldte Shirtingsbind, der i vort Bourgeoisi var den eneste Opbevaringsform for deres Litteraturbesiddelse.

Artiklen virkede revolutionerende. Den fremkaldte visselig Uvilje og Skumleri i Krogene, men ingen vovede offentlig at modsige dens ubestridelige Sandheder. Flere Forlæggere søgte at tage Hensyn til dens Advarsler; men det fortjener navnlig Anerkendelse, at adskillige Boghaandværkere, der var opfødt i den gamle Skole, maalbevidst søgte at lægge Roret om.

Men hermed var den energiske Agitator ikke tilfreds. Han arbejdede videre i det stille, søgte at organisere, samle Mænd om sin Fane. Og det lykkedes.

I Februar 1888 fremkom for Offentligheden en Opfordring til Stiftelse af en *Forening for Boghaandværk*, undertegnet af talrige Navne fra Litteraturens, Kunstens, Videnskabens og Haandværkets Verden. Opfordringen sluttede med Indkaldelse af et grundlæggende Møde i Industriforeningens Foredragssal den 26. Februar 1888 og indeholder den nye Forenings Program.

Dette var saalydende:

Foreningens Formaal skal være at hæve Niveauet for og skærpe Fordringerne til Bogtrykket og indbundne Bøgers Udseende her i Landet.

Dette Formaal ville vi tilstræbe naaet ved:

at foranstalte Udstillinger om Søndagen af dygtigt Bogtryk- og Bogbinderarbejde fra Fortid og Nutid og sørge for fornøden Vejledning ved disse Udstillinger;

at paabegynde en Samling af udmærket Bogtryk og Bogbind, gamle og nye;

at udbrede Kendskab til de nævnte Hovedfags med Bifags Historie og Udviklingsgang, af og til gennem Foredrag, men især ved at udgive et Aars- eller Tidsskrift eller andre litterære Arbejder i den bedst mulige Udstyrelse;

at arbejde hen til snarlig Oprettelse af Fagskoler for unge Sættere, Trykkere og Bogbindere;

at støtte Bestræbelserne for at højne Kravene til Lærlinges Antagelse og Uddannelse;

at tilbyde Arbejderne i de forskellige Fag Adgang til Foreningen paa de billigste Vilkaar.

Medens Programmet i øvrigt taler for sig selv, skal to Punkter fremhæves. Først at Arbejdet for Fagskolen er sat saa langt ned i

Programmet og holdt i saa megen Ubestemthed. Der var ikke megen Tro paa, at det vilde blive denne Forening, der skulde løse denne Opgave. Og saa gik det i Virkeligheden saa sært, at i Løbet af et Par Aar blev Kravet aktuelt og fandt sin Løsning just igennem F. f. B., og nu er Fagskolen for Boghaandværk det synligste Bevis for, at Foreningen ikke har virket forgæves. Saa lidt evner vi at skue ind i Fremtiden.

Dernæst fortjener Slutningssætningen Paaagtning, at man vil »tilbyde Arbejderne i de forskellige Fag Adgang til Foreningen paa de billigste Vilkaar«. Dette er blevet nøje og bogstavelig overholdt; ligesom Foreningens Bestyrelse stedse har talt Arbejdere i sin Midte, saaledes har Boghaandværksfagenes Arbejdere haft Adgang til Foreningens Midler og har erhvervet dens til Dels kostbare Publikationer for et Fjerdedels Kontingent mod dens andre Medlemmer. Men der laa mere end et Bogstav i de citerede Ord, de indeholder en Side af et socialt Program. Foreningens Stifter var i England blevet stærkt grebet af den ideal-socialistiske Bevægelse, der efter Carlyles og Ruskins Tanker var ført ud i Livet, bl. a. i Working Men's Evening Classes, i hvilket Arbejde Digteren og Kunsthaandværkeren William Morris deltog. Tendensen var mere tilbageskuende end fremadvendt, man vilde genindsætte Haandens Arbejde i dets Ret og den Hædersplads, som Maskinismen havde berøvet den; frie Sammenslutninger af Arbejdere skulde være den industrielle Udviklings økonomiske Bærere. Ogsaa det Boghaandværk, der efter 1891 udgik fra Retningen, peger mere bagud end fremad, har derfor vel virket inciterende, men maaske ogsaa stundom hemmende, ogsaa andensteds end i England. – For Forening for Boghaandværk har imidlertid det kammeratlige Samvær mellem dygtige og intelligente Fagarbejdere og dels deres kunstneriske Raadgivere, dels deres Arbejdsgivere, dels de mere intellektuelt interesserede virket gensidigt befrugtende og velgørende i Foreningens første gyldne Periode, dens første Tiaar.

I Begyndelsen af Foreningens Liv var de hyppige Udstillingsmøder med belærende eller æggende Foredrag Midtpunktet for Interessen. To nu afdøde Mænd fortjener her at nævnes, hvem Foreningen skylder mere end nogen anden, at disse Møder blev saa værdifulde. To Mænd, vidt forskellige i Stilling og Betydning, men begge med Karakterejendommeligheder, som gjorde, at de ikke blev paa-skønnede efter Fortjeneste, og for hvem Forening for Boghaandværk blev et Afregningens Sted.

Jeg sigter til Overbibliothekar *Chr. Bruun* og til Hofboghandler *Chr. Høst*.

Om Forholdet mellem de to store Bibliotheker i København var der ingen Tvivl i Publikum. Universitetsbibliotheket var et rart Sted at komme; alle Embedsmændene var tjenstvillige og venlige; Bibliothekets Bøger var til for Publikums Skyld. Det store kongelige Bibliothek derimod, der var fælt at komme; Behandlingen af dem,

der ikke vidste ordenlig Besked, var uvenlig; man fik Indtryk af, at man helst beholdt Bøgerne for sig selv, en Idé, der i en vittig juridisk Professors destillerede Ondskab fandt det Udtryk, at naar det kongelige Bibliothek havde Valget mellem en daarlig Bog i et Fag og en god, foretrak man den daarlige; thi den havde størst Udsigt til at blive staaende paa Boghylden, jomfruelig i sit pæne Bind. Alt dette var nu saare overdrevent. Men fremfor alting anede vi Idioter ikke, at der i det store kongelige Bibliothek var rejst et Tempel for Boghaandværkets Kultur, og at denne havde en begejstret og højt begavet Ypperstepræst i den daværende Overbibliothekar. Under Bibliothekets ulykkelige Pladsforhold havde kun faa en Forestilling om, hvilke Skatte den fornemme gamle Institution ejede, og med hvilken Nænsomhed og Orden de blev plejede, og uagtet Chr. Bruun og andre i hans Stab havde en rig litterær bibliofil Virksomhed bag sig, var denne paa en underlig Maade faldet død til Jorden under almindelig Ligegyldighed. I Forening for Boghaandværks Søndagsmøder fandt nu Chr. Bruun et forstaaende og interesseret Publikum. De unge intelligente Typografer og Bogbindere lyttede opmærksomt til hans Skildringer af Fortidens Boghaandværk og dets Mænd. Disse, der knapt før havde været Navne, blev til levende Personligheder. Hans noget pretiøse, men udtryksfulde Foredragsform syntes at passe til den ejendommelige Tilhørerkreds, og en særlig Varme fik hans Tale, naar det var en dansk Personlighed som den store Lorenz Benedicht, han kunde fremdrage af ufortjent Forglemmelse og skildre som Forbillede for Nutidens Boghaandværk. Og han havde jo den sjældne Fordel at kunne illustrere sine Foredrag af hans Bibliotheks saa lidet kendte Rigdomme. Han understøttedes og suppleredes af andre Bibliofigler i hans Personale, som *C. Elberling*, *Dr. Emil Gigas*, og Bibliothekets nuværende Leder, *H. O. Lange*.

En lignende Understøttelse fandt Foreningen for det moderne Boghaandværks Omraade i Chr. Høst. Han var en sær Mand, ikke synderlig yndet af sine Kolleger, der for Kanterne i hans Væsen ikke kunde faa Blik for hans fortræffelige Egenskaber, en fanatisk Kærlighed til sit Fag, en fin Forstaaelse af visse Sider af Bogværkets Udtryksformer og et nøje Kendskab navnlig til den franske og engelske Bogavl i dens mest udsøgte Frembringelser. Med ingenlunde ubetydelige personlige Ofre sørgede han for at berige vore moderne Udstillinger med Aarets bedste og kostbareste Produkter, hvad der betød saare meget i en Periode, hvor fransk Bogkunst stod saa højt og ydede saa meget. Ligeledes formidlede han Forbindelsen med Frankrigs bekendteste Bogbindere, af hvilken man endnu kan se Frugterne i Kunstindustrimuseets Samling af moderne Bogbind, hvoriblandt ogsaa de Bind, F. f. B. ejer og som for en Del er Gaver fra Chr. Høst, er fremlagte. Paa disse og andre Omraader ydede han Foreningen en nyttig, ja uundværlig Bistand.

Da Foreningen var begyndt at slaa Rod, voksede dens Mod til at give sig af med videregaaende Udstillingsopgaver. I dens Stiftelses-

aar faldt den store nordiske Udstilling, men Foreningen var endnu for ung til her at indtage en lignende Stilling som Dekorationsforeningen paa Keramikens Omraade, og vor Bogproduktion gjorde paa dette Stævne et noget splittet og lidet betydeligt Indtryk. Snaarest var vel denne Udstillings Udbytte af receptiv Art; de smukke franske og engelske Bøger, de svenske pressede Læderbind og Lædermosaiker med nedfældede, ikke paalagte Farveskind virkede belærende og ansporende.

Men i 1891 kunde den unge Forening under Industriforeningens Ægide overtage Ledelsen af den store grafiske Udstilling, den mest imponerende Boghaandværksudstilling, der nogen Sinde har været afholdt i Norden, vellykket i Anordning og Førløb, vel egnet til ogsaa i videre Kredse at vække Forstaaelse af Boghaandværkets ædle Kunst.

Og derefter følger en Række Sejrvindinger i Udlandet, der engang vil kunne indskrives paa Foreningens Mindesten som Feltslagenes Navne paa den berømte Hærførers. Først Verdensudstillingen i Chicago 1893, hvor vort hidtil saa ubemærkede Boghaandværk allerede tiltrak sig Opmærksomhed hos kræsne Dommere. Saa Paris 1894, denne løjerlige Bogudstilling, der til Dels aabenbarede sig som en Misforstaaelse, halvt anlagt som den var paa Gøgl og Reklame. Men Danmark havde taget Opgaven alvorligt, og det viste sig for en Gangs Skyld, at Dyden fik mere end Lønnen i sig selv; thi vi bestod smukt i Prøven for Europas fordringsfuldeste Kritikere, vi blev berømmede i alle Sprog og – man købte her som i Chicago en Del af vore kostbareste Bøger. Der paafølger en Række Vandreudstillinger i forskellige af Tysklands og Østrig-Ungarns Byer, en ny Udstilling i Paris (hos S. Bing) i 1896, og endelig, vel som et Kulminationspunkt, vor Afdeling paa den store nordiske Udstilling i Stockholm 1897. Den, der havde Lejlighed til at fordybe sig i denne, vil have bevaret et uforglemmeligt Indtryk af den Fornemhed og stil sikre Selvbevidsthed, hvormed det danske Boghaandværk gjorde sig gældende, det som kun faa Aar forud havde gjort et saa pauvert og provinsielt Indtryk.

For dette Resultat kunde Forening for Boghaandværk med god Samvittighed tilegne sig Æren. Men dets Leder har haft gode Hjælpere. Først nogle udmærkede Kunstnere, der forstod at give sig ind under de særlige Opgavers tekniske Love. Af disse Kunstnere maa – andre ufortalt – særlig fremhæves *Thorvald Bindesbøll* og *Hans Tegner*. Og dernæst Haandværksmestre i alle Fagets Forgreninger, yngre, der var blevet vakt gennem den nye Bevægelse, men ogsaa – hvad der fortjente lige saa megen Paaskønnelse – ældre, der først modstræbende, men derefter med fuld Oprigtighed gav sig ind paa de nye uprøvede Veje. Blandt disse sidste turde der være Grund til at nævne den gamle Bogtrykker *Andreas Thiele*, Bogbinder *J. L. Flyge* og Universitetsbogbinder *Immanuel Petersen*, der, Masseproducent af Shirtingsbind som han var, med rørende

Interesse kastede sig over det individuelle Kunstbind og opnaaede den Anerkendelse at blive kaldet til international Væddestrid om et Kunstbind af et af Verdens fineste Antikvarfirmaer og vinde Prisen.

Dette første Tiaar var Forening for Boghaandværks Glansperiode. Det lader sig ikke skjule, at i de ovenberørte Retninger har de følgende Aar ikke bragt Opgang, hverken for Foreningen eller for dansk Boghaandværk. Men i en social Organismes Liv som i det enkelte Menneskes kommer det ikke an paa Aarens Tal, men paa hvad der udrettes i dem. Foreningen har i et vist Spand af Aar vist, hvad der paa et hidtil forsømt Felt kan udrettes ved Begejstring, ved maalbevidst Arbejde, ved personlig Smag. Og med hvor meget Mismod man end maa betragte mange af Øjeblikkets Foreteelser, Maskinsætningen, den ensidige Forfølgelse af Maalet: Bogen til de fem og tyve Øre, den stigende Hast i Bøgernes Fremstilling, man vil dog, ved at sammenligne før og nu, med god Samvittighed kunne sige, at Foreningen ikke har arbejdet forgæves.

GUSTAV PHILIPSEN

